

YAŞAR GÜRSOY

ATATÜRK'ÜN KALEMİ

FALİH RIFKI ATAY

DESTEK
Yayınları

DESTEK YAYINLARI: 1825

ARAŞTIRMA: 407

YAŞAR GÜRSOY / ATATÜRK'ÜN KALEMİ

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Destek Yapım Prodüksiyon Dış Tic. A.Ő.

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun

Yayın Koordinatörü: Özlem Esmegül

Üretim Koordinatörü: Semran Karaçayır

Editör: Devrim Yalkut

Kapak Tasarım: Sedat Gösterikli

Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

Sosyal Medya-Grafik: Mesud Topal

Destek Yayınları: Ekim 2023

Yayıncı Sertifika No. 43196

ISBN 978-625-441-994-2

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 NiŐantaŐı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

Destek Dukkan

Deniz Ofset – Çetin Koçak

Sertifika No. 48625

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

Tel. (0) 212 613 30 06

ATATÜRK'ÜN KALEMİ FALİH RIFKI ATAY

YAŞAR GÜRSOY

Ağabeylerim Erol, Ertuğrul, Erdoğan ve Erdinç Gürsoy'a...

ÖNSÖZ

Falih Rıfıkı Atay. Adı, sanı, yaşantısı, ilkeleri, öğretileri, Türk insanına katkısı ve yaşadığı her anıyla adından söz ettiren biri. Hemen her Atatürk yazarı onun *Çankaya*'sından faydalandı. Atatürk ile birlikte anılması bunun en önemli göstergesi oldu...

Özel hayatını neredeyse kimseyle paylaşmadı. Gizemliydi... Soğukkanlı... Kimilerine göre tutarlı ya da tutarsız, her daim bir kara kutuydu. Dışışleri'nde görevli öz oğlu Halil Atay'ın uzun süre psikolojik tedavi görmesi sırasında bile kendisini pek fazla ziyaret etmedi. (*Mina Urgan'ın da iddiası.*)

Falih Rıfıkı Atay'ı iki bölümde inceleme gereksinimi hissettim. Biri Falih Rıfıkı... Diğeri Falih Rıfıkı Atay. Çalışmanın içeriğinde ise birden fazla portre bulmanız mümkün olacak. Gazeteci, politikacı, Atatürkçü, muhalif, yandaş, sırdaş, çevreci, baba ve bir eş...

Atatürk'ün çok yakınında bulunan birkaç kişiden biriydi Falih Rıfıkı Atay. Ama en yakını değildi. Bir yazın adamıydı... Atatürk ile ilgili yaptığım bundan önceki çalışmalarında Nuri Conker'i "can yoldaşı", berberi Mehmet Tanrıku Meteyi de en sadık adamı olarak tanımladım... Falih Rıfıkı'ya gelince? Hâlâ bir yere oturabilmiş değilim. (*Bu yorumu siz okuyanlara bırakıyorum.*) Bunu yazarken niyetim kesinlikle zatı muhteremi kötülemek değil. Aksine bir anlamda hakkını teslim etmektir. Bazı çevrelerin saygı duymadığı, bazı çevrelerin ise sevip değer verdiği bir kişilik Falih Rıfıkı Atay.

Niyetim, bir kişiliği, yaşadığı sürede akla hayale gelmeyen bir özveri ve tutarlılık sergileyen bir meslek büyüğümün anılarına şahitlik etmeniz olacaktır.

Bu kitapta aynı zamanda da Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin geçirdiği evrelere de tanıklık edip tarihe yolculuk edeceksiniz. Özellikle Turgut Özal ve Adnan Menderesli ve hatta Erdoğanlı günlerin benzerliklerine tanıklık edecek, tarihin gerçekten de tekkerrürden ibaret olduğunu anlayacaksınız. Ve göreceksiniz ki okuduklarınız, bugün yaşadıklarınızın neredeyse bire bir aynısı...

Okuduklarınız arasında alıntılar da olacaktır. Zira söz konusu Falih Rıfkı Atay olunca özellikle *Çankaya* ve *Zeytinadağı* kitaplarından yararlanmamak olmazdı. (*İki eseri de şiddetle okumanızda fayda vardır.*)

Söz konusu eserlerdeki alıntılar ve sözü geçecek olan yazarlarla ilgili alıntılarda bire bir dönemine ait olan yazılarını kitaba yansıtacağım. Bunun nedeni o dönem ile günümüzde kullanılan Türkçenin arasındaki farkı görmek olacaktır.

Tabii ki 77 yıllık bir ömrü kitap sayfalarına sığdırmak mümkün değildir. Hele ki bu kişi Falih Rıfkı Atay gibi bir derya deniz olunca...

Yaşı kemale erenler bilir! Bu ülkenin başına ne geldiyse çok konuşmaktan geldi. Sözü uzatmanın anlamı yok diyerek keyifli okumalar diliyorum...

Yaşar Gürsoy

TEŞEKKÜR

Eskişehir Anadolu Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalı Sosyal Bilimler Enstitüsü Yrd. Doç. Dr. Şaduman Halıcı ile “Türk Siyasal Yaşamında Falih Rıfki Atay-Nisan-2008” adlı Yüksek Lisans Tezi’ni hazırlayan Veysel Çolaker’e, İşte Atatürk internet sitesi yöneticilerinden Dr. Tuna Yılmaz’a, mustafakemalim.com sitesi sahibi Onur Okur’a, Aysun İçöz Demiralp’e, İhlamur Kasrı Amiri yazar dostum Ünal Karıncalı’ya, Beyazıt Devlet Kütüphanesi kütüphanecisi Volkan Gülçek’e, Taksim Atatürk Kitaplığı görevlilerine ve tabii ki tüm eserlerini keyifle okuyup incelediğim merhum Falih Rıfki Atay’a, merhume Mina Urgan’a, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı’na, Genelkurmay Başkanlığı’na, Destek Yayınevi Kurucusu Yelda Cumarlıoğlu, Genel Yayın Yönetmeni Ertürk Akşun, Yayın Koordinatörü Özlem Esmegül, Üretim Koordinatörü Semran Karaçayır, Basın ve Halkla İlişkiler Koordinatörü Selen Çavuşovalı, Editör Devrim Yalkut, kapak tasarımı gerçekleştiren Sedat Gösterikli, sayfa düzenini yapan Cansu Poroy, Sosyal Medya-Grafik tasarımcıları Mesud Topal-Nursefa Üzümlü Kalender ile tüm Destek Yayınevi emekçileri ve biricik evlatlarım Fırat ve Ayşe Deniz Gürsoy’a, en içten duygularıyla teşekkür ederim.

1. BÖLÜM

“Eyvah Paşam yere kapaklanıyoruz!”

29 Ekim 1925, Ankara

Avazı çıktığı kadar bağırdı Şefika Hanım:

“Eyvah Paşam yere kapaklanıyoruz!”

Dediği gibi de oldu. Çok geçmeden savaş meydanlarının zeki savaşçısı, pırıl pırıl bir ulusun kurtarıcı lideri Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal acemice cilalanmış parkeye sırtüstü ama güvenli bir biçimde düşüverdi...

Yere düşerken gövdesinde taşıdığı kadının fazlaca zarar görmemesi için bedenini kollarıyla kavradıysa da, aynı anda Ruşen Eşref Bey ile eşi Saliha Hanım'ın da üzerine kapaklanmalarına mâni olmadı. Üzerindeki ağırlık daha da arttı.

Şefika Hanım, utançla gururu, kibirle delişmenliği aynı anda yaşarken pembeleşen yanaklarına dolan gülümsemeleri her şeye rağmen etrafındakilerden sakınmadı...

Gazi, gövdesinde yatan hanımı önce usulca üzerinden indirip parkeye yatırdı, ardından kıvrak bir hareketle ayağa kalkarak kahkahalarla gülen Şefika Hanım'ı elinden tutup belinden kavradı, nazikçe ayaklarının üzerine kaldırdı.

Aynı anda Ruşen Eşref ve Saliha Hanım da ayaklarının üzerlerine dikilmeye çalışırken, Gazi reveransla birlikte gözlerinin içine baktı:

“Geçmiş olsun Şefika Tavarış; umarım bir rahatsızlık çıkmamıştır?”*

Şefika Hanım'ın tepkisi, baloya katılanların şaşkın bakışları arasında, ikinci şoku yarattı kendisini yakından tanımayanlar için:

“Aman efendim ne olacak? Altı üstü düştük işte...”

---

* Atatürk Şefika Hanım'a Rusçada arkadaş; yoldaş anlamına gelen bu kelimeyle hitap ederdi.

Parmaklarını havada şaklatıp kısa süre önce keskin bir biçimde susan müziği tekrar canlandırdı, kibarca koluna girdi, meraklı ve şaşkın gözlerle olanları takip eden eşi Falih Rıfkı'nın yanına kadar götürdü Şefika Hanım'ı.

“Kusurumu başıyla Falih. Fena düştük ama yine de sağ salim getirdim zevcenî. Hadi, şimdi sıra sizde, katılın bakalım dansa...”

Sıkıntısı, aldığı talimat yüklü sözlerle daha da arttı.

“Nereden çıktı şimdi bu dans?” diye geçirdi içinden Şefika Hanım'ın hınzır gülüşünü yakalarken:

“Oysa her şey ne de güzel başlamıştı. Cumhuriyetimizin ikinci yılının gururunu doyasıya yaşayacak; mutlu mutlu eve dönecektik...”

Gazi yanlarından uzaklaşırken hanımına dönerek, “Yine bir haşarılık edip de zorda koymadın değil mi bizleri Şefika?” diye sordu. Söylediklerinin tamamını işitmeden yanıt verdi:

“Aman canım sen de Falih! Çok keyifliydi. Gazi Paşam da çok kıvrak adammış hani. Bir çırpıda kaldırıverdi ikimizi de. Hem ne benim, ne de onun kabahati. Bu köhnemiş binanın azizliği...”

O sırada Ruşen Eşref (Ünaydın) Bey hızla Gazi'nin arkasından koştu, yakaladı, etraftakilerin duyacağı biçimde “Gazi Paşam yere düşmeniz sebebi benim dikkatsizliğimdir, parkede kayınca Saliha Hanım'ın üzerine yıkılıverdim, sonrasında olanlar oluverdi. Bağışlayın bizleri...” dedi.

Hınzırca gülümsedi, başıyla selam verdi, “Hiç önemli değil efendim, buyurun bir şeyler yudumlayalım büfede...” diye konuştu, yanındaki Maliye Vekili Abdülhalik (Renda) Bey'e dönerek (bir gün önce kendisi tarafından takdim edilen) cebinden çıkardığı 5 liralık altını (Cumhuriyet'in 2. Yıldönümü için Cumhurbaşkanı adına bastırılan para) göstererek, “Enfes olmuş beyefendi, tebrik ederim” dedi.

---

* Söz konusu bina şimdiki Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi'dir. O dönemde eski bir Ermeni okuludur, I. Ulusal Mimarlık Dönemi'nin en güzel örneklerinden olan yapı Mimar A. Hikmet Koyunoğlu'na Türk Ocakları merkez binası olarak projelendirilmiştir. <http://www.guzelsanatlar.gov.tr/TR,2412/yapininin-tarihcesi.html>

Şefika Hanım kendini tekrar piste attı. Kolundan çekiştirdiği eşi Bolu Mebusu Falih Rifkî ise ürkek adımlarla dans edenlerin arasına katılırken geçmişe süzülüp; Gazi ile ilk tanışma anlarına uzandı...

Şefika Hanım

Mustafa Kemal ile Buluşma

Türk ordusu on beş günde dört yüz kilometre yol kat etmişti. Askerler İzmir'e ulaşmak için adeta birbirleriyle yarışmış, Kadifekale'ye çekilen Türk bayrağı hasta bir milleti yeniden diriltmişti. Kayıplar ağırdı; on bine yakın vatan evladının bedeni toprağa karışmış ama bir millet tekrar uyanmıştı...

Meslektaşı Yakup Kadri ile birlikte soluğu İzmir'de alıp, Bornova'da bir İngiliz evine yerleşmişlerdi. Bornova karargâhların bulunduğu yer olduğu için, her gün İsmet ve Fevzi Paşaları ve onlarla görüşmeye gelen Mustafa Kemal'i görme imkânını böyle çözmüşlerdi.

Göztepe'ye geldikleri zaman heyecanları doruktaydı. Latife Hanım'ın ikametgâhında yatılı olarak kalacaklardı...

"*Mustafa Kemal'in sofrasında bulunmak?*" diye geçirdi içinden. "*Ne büyük bir onur!*"

Holde oturmuş beklerlerken Gazi göründü. Merdivenden indi, üzerinde Beyaz Kafkas gömleği vardı.

"*Bu kemerli gömlek, pek ahenkli bir endam ister. Mustafa Kemal, ince, zarif ve ne güzel bir erkek...*"

Herkesi başıyla selamladı, “Buyurun oturun efendim” dedi, hal hatır sordu. Genç gazeteciler için en anlamlı günlerden biriydi. Heyecanları, sevinçleri, gururları birbirine girmişti. Gazi'nin gözleri, sohbet sırasında bir ara gözleriyle buluşunca söze girdi:

“Paşam, bilir misiniz sizi ilk defa nerede görmüştüm?”

Yanıtı geciktirmeden verdi:

“Evet” dedi. “Edirne Valisi Hacı Adil Bey'le beraber Dimetoka'ya gelmişsiniz. Biz de Fethi Bey'le gelenleri karşılamaya çıkmıştık. Hacı Adil arabada yanına Fethi Bey'i almalydı. Enver'le Fethi Bey'in arası açık olduğu için, ne olur ne olmaz diye, yine sizi aldı...”

Donakaldı. Hatırladığı olay 9 yıl öncesine aitti, kendisi henüz yeniyetme bir muhabirdi; *Tanin* gazetesinde çalışmakta, adı sanı yeni duyulmakta; fazlaca tanınmamış biriydi...

Sohbet sabaha dek sürdü...

Gün ağarırken uyandılar, öğle vakti tekrar yemek masasında buluştular. Geceki samimi dost sohbeti bu kez bir başkomutanın verdiği askeri derse; bir politikacının bilgeliğine dönüştü. Yakup Kadri ile Falih Rıfkı'nın üzerlerinde gözlerini gezdirirken birden, “Yeni Meclis'te sizinle arkadaşlık edeceğiz” dedi.

Heyecanları bir kat daha artmıştı iki gazeteci dostun...

Çalıştıkları *Akşam* ve *İkdam* gazeteleri için askeri ve siyasi görüşlerini yansıtan röportajı yaparak karargâhtan ayrıldılar...

İkdam gazetesi muhabiri
Yakup Kadri

Akşam gazetesi muhabiri
Falih Rıfkı

Üvey Kızı Mina

1925, Ankara, Balo Salonu

Kendine geldiğinde az önce düşlerinde gezintiye çıkardığı adamla karşılaştı. Şefika Hanım'ı yerine oturtup yüreğindeki mutluluk çırpınışlarıyla Gazi ve meslektaşlarının bulunduğu büfeye yöneldi hızlı adımlarla...

Sohbetin konusu balolara gösterilecek özendi...

Cumhuriyet'in kuruluşunun üzerinden iki yıl geçmişti. Gazi, dokuz ay önce kanunlaştırılan "*Cumhuriyet'in kuruluş günü yurtiçi ve dış temsilciliklerde bayram olacak*" konusunu hararetle anlatmaya çalışıyor, erkeklerin bu balolara mutlaka eşleriyle gelmelerini salık veriyordu:

"Bu balolar medeni yaşamın en başta gelen kuralı olmalıdır ve memleket sathına yayılmalıdır. Ve unutmayınız ki yine o balolarda kadınlarımız en ön safta bulunmalıdır."

Gece, sabaha gebeydi. Şefika Hanım diğer hanımların aksine, içtiği bira ve şarabın etkisiyle her gördüğüyle koyu sohbete dalıyordu. Ta ki eşinin sesiyle kendine gelene kadar.

"Mina bizi bekliyordur Şefika! Meraklandırmayalım yavrucağı..."

Eve vardıklarında Mina uyuyordu. Şefika odaya çıktı, üzerindeki hıza çıkardı, bedenini yatağa bırakıp, "İyi geceler!" diye rek uyku yolculuğuna çıktı.

---

* Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk balosu 29 Ekim 1925 tarihinde, Ankara'da eski bir Ermeni okulu olan Türk Ocağı binasında gerçekleşir. Gazi ikinci baloyu Orman Çiftliği istasyon binasında düzenlettirir. Baloya sadece Yakup Kadri, Falih Rıfka ve Ruşen Eşref Beylerin eşleri katılır...

Yakup Kadri'nin eşi Laman Hanım, Mustafa Kemal'i görür görmez atılır: "Paşam bu inkılabın kurbanları yalnız biz miyiz? Hani yaver beylerin, mebus beylerin, vekil beylerin hanımları?" Paşa eliyle düzenlenen daha ilk baloda "Üç kadınlı medenileşme olmaz" diye düşünen yaverler, gidip Fresko Barı'ndan kadınlar getirince bu sefer o üç kadın da salonu terk etmeye meyillendir...

** Mina, Falih Rıfka'nın üvey kızıdır; Farsçada şarap anlamını taşımaktadır.

Falih Rıfki ise Mina'nın yattığı odanın kapısını aralayıp gülümsemedi, kapıyı tekrar kapattı, mutfığa yöneldi...

Gün ağarıyordu. Kadehine yolluğunu koydu, pencere kenarına çektiği sandalyeden bozkır manzarasını izlemeye koyulup, anne babasını, çocukluk yıllarını aklına taktı. Uzun zamandır yaşadığı melankoli, yüreğinin bir yanını mutlu ediyor, bir yanını hüznle karışık düşüncelere sürüklüyordu. Oysa yaşı otuz bir idi, "Daha bu yaşta, görmediğim kalmadı..." diye iç geçirirken geçmişe yelken açtı...

Depremle Beş Aylıkken Tanıştı

İstanbul, 10 Temmuz 1894, Saat 12.24

Camilerden ezan sesleri yankılanıyordu. İstanbulluların yaşadığı toprağın derinlerinden ürkütücü bir ses yükseldi...

Önce hafif bir sarsıntı; ardından daha şiddetlisi geldi. Toprak homurdandı, deniz kabardı, sadece 17 saniye sürdü...

Halk, müezzinlerin "Allah Allah!..." nidaları arasında kendini sokaklara attı. Korku, panik, endişe, sağa sola kaçışmalar yaşanırken Hoca Hilmi Efendi ile karısı Huriye Cemile de iki çocuğunu kapıp herkes gibi sokağa kendilerini can havliyle attı.

Denizdekiler, mavnalardan, balıkçı teknelerinden, Şirket-i Hayriye vapurlarından kente baktıklarında, çöken binalardan yükselen toz bulutlarını görüyordu. Dehşete kapılanlar, salavat getiriyor, "Büyük hareket-i arz" diye birbirlerine anlatıyor, karadaki yakınlarına ulaşamamanın telaşını yaşıyordu.

Karaya bağlı bazı tekneler kayalara vurup parçalandı, deniz geri çekildi, iri dalgalar kenti dövdü.

Öğle vaktiydi. Kapalıçarşı facia yeriydi. Çarşının kubbeleri çöktü. Çalışanların çoğunluğu taş yığınlarının altında kalmış, kaçmamıştı.

Sirkeci, Bitpazarı, Çadırçılar, Yağlıkçılar, Yeniçeriler Çarşısı, Bodrum ve Kellekesen hanları yıkılmıştı. Gedikpaşa, Kadırğa, Kumkapı, Yenikapı, Langa ve Samatyada yüzlerce ev de öyle...

Heybeliada'daki Ruhban Okulu dahil, birçok büyük bina, hasar gördü. Yer yer büyük yangınlar çıktı. Ayakta kalanlar sadece Pera'daki güçlü yapılardan bazılarıydı...

İstanbul'da Fransızca yayımlanan *Moniteur Oriental* gazetesi bir gün sonra şu satırlara yer verdi:

“Dün saat 12.24'te yaklaşık yarım dakika süren şiddetli bir yer sarsıntısı bütün kentte, tarifi imkânsız bir paniğe yol açtı...”

Taksim civarındaki mezarlık ve bahçeleri gezen *Moniteur* muhabiri “her sınıf ve tabakadan insanla, karışık alaca bulaca kalabalığı” anlatıyor, şunları yazıyordu:

“En yüksek sınıftan kadınların, saç baş dağınık, ürküntü içinde veya üstlerine yalnızca bir sabahlık, bir kombinezon veya jüponla kaçtıkları görülebiliyordu. Her yerde çığlıklar, gözyaşları, ağlamalar, sinir krizleri, bayılmalar, Allah'a, Meryem'e yakarmalar duyuluyordu.”

Depremin merkez üssü, İzmit Körfezi boyunca Adapazarı'ndan Çatalca'ya uzanan hat üzerindeydi. Şiddeti 9'du...*

Hasar tespiti başlatıldı.** Depremin ardından halk günlerce evlerine giremedi, memurlar işlerine gitmedi.

2. Abdülhamit 16 Temmuz 1894 günü depremden zarar görenler için kendi adına 1000 lira bağışladı, şehzade ve sultanlarının ise

* Her ne kadar, depremin “9” şiddetinde olduğu söylenmişse de, bunun günümüzün Richter ölçeğindeki 9 şiddetine eşit olduğu kuşkuludur. Çünkü o tarihte, İstanbul'da bulunan ve Kumbari Efendi'nin yöneticisi olduğu tek rasathanenin sismik ölçümler yapabilecek araçları yoktu.

** Sadece Ayasofya Camii'nin tamiri için 544 bin kuruşluk ödenek ayrıldı.

500 lira ile kampanyaya katıldıklarını açıkladı. Bu arada yabancı ülkeler de yardım kampanyaları düzenledi...*

Tahminlere göre 280 kişi ölmüş, 298 kişi de yaralanmıştı...

Henüz beş aylıktı. Babası Hoca Hilmi Efendi dindardı. Annesi Huriye Cemile ve ağabeyiyle evlerine giremedikleri için sokakta yatıp kalktılar bir süre...

O deprem 26 Aralık 1894 günü dünyaya gelen Falih'in asla anımsamayacağı bir andı. Ama bağlı olduğu imparatorluğun topraklarının başına geleceklere çok yakından tanıklık edecek; yaşadıklarıyla “politik depremler” ve “iktidar manevralarının” tarihine ışık tutacaktı...

“Padişahım çok yaşa!”

Ailesi Adapazarı Kaynarca'dan gelmişti İstanbul'a.

İlköğrenimine babası Hoca Hilmi Efendi'nin isteği ile evlerinin bitişiğindeki Sübyan Mektebi'nde başladı. Ama bu okulda fazla okuyamayacaktı. Ana babası kısa bir müddet sonra bir kadın hoca ile bir zenci kalfanın idare ettiği bir başka Sübyan Mektebi'ne gönderdi ikinci erkek evlatları Falih Rıfki'yi.**

Ortaöğrenimine Kovacılar'daki Rehberi Tahsil Rüştüyesi'nde başladı. 6 Temmuz 1901 tarihinde; yedi yaşındayken 172 okul numarasıyla kayıtlara geçti...

Eğitim aldığı okulda yaş sınırı yoktu. Kızlı erkekli bir aradaydılar...

Okuma yazma, Kuran-ı Kerim, Tecvit, İlmihal ve dört işlem derslerini öğreniyorlardı. Kuran-ı Kerim'i öğrenme hızlarına göre tamamlayacaklardı mekteplerini...

---

* Bu deprem sonrasında 2. Abdülhamit biri Yıldız Sarayı bahçesine diğeri İstanbul Rasathanesi'ne konulmak üzere son sistem 2 sismograf alınmasına karar verdi. Sarsıntıının niteliğini ve etkilediği alanları araştırmak üzere Atina Rasathanesi Müdürü Ejinitis, 2. Abdülhamit tarafından İstanbul'a davet edildi. Ejinitis, Marmara Denizi'nde yaptığı araştırmanın sonuçlarını Padişah'a sundu.

** Falih, isteğine kavuşan; kurtulan. Rıfki, yumuşaklıkla, tatlılıkla anlamına gelir.

Okulu evlerinin yanı başındaydı. Müdür, Hariciye Nezareti memurlarından Kenan Bey'di. Disiplini severdi.

Eğitim tamamıyla ezbere dayalıydı. Hocasının uzun sırtığı en arkadaki öğrencinin başına rahatlıkla vurabiliyordu. Hata yapanların cezası çoğu zaman falaka olurdu.

Yasin'i ezberlemeye çalıştığında çok zorlanmıştı.

Epeyce yaramaz olmasına rağmen başarılı bir öğrencilik hayatı yaşadı o yıllarda. Tarihi Enbiya, Coğrafya, Kıraat, İmla, Hüsnuhat derslerini okudu.

Ağabeyi Reşat Harbiye Okulu'nda eğitim alıyordu.

Osmanlı çocuklarının Japonları sevdiği yıllardı.*

Ruslar Moskof diye anılır; korkulurdu. İmparatorluğunun sınırları Adriyatik'ten Fars Körfezi'ne, Mısır, Sudan, Bulgaristan Prenslığı, Bosna ve Hersek'e kadar uzanırdı.

Son sınıftayken aile büyüklerinin Rus-Japon Savaşı hakkında yaptıkları siyasal tartışmalara tanıklık eden Falih, günlük gazeteleri de takip etmeye çalışıyordu.

Okuma alışkanlığını okulun görevlisi Hayri Efendi'nin bahçede farklı tarzda anlattığı Osmanlı Tarihi derslerinden, yazarların adlarını vermeden okuduğu şiirlerden edindi. Hayri Bey, "*Sakin kimseye söylemeyin, yasaktır ha!*" diyordu.

Kendi gibi arkadaşları da spor nedir bilmezdi. Tarih dersleri padişahların methiyelerinden öteye gitmezdi. Her akşam ders bittikten sonra bahçede içtimaa çıkarlar padişahın ömrünün uzun olması için hep bir ağızdan, "*Padişahım çok yaşa!*" diye avazları çıktıkları kadar bağırırlardı. Ama padişahın fotoğraflarını görmek asla mümkün değildi.

Bir akşam; hafta arası ağabeyinin okulda olmasını fırsat bilip kitaplarını karıştırdı. İki resimli dergi çekti dikkatini. *Servet-i Fünun* ve *Malumat*. İncelemeye koyuldu. Birinin edebiyatı alafraanga, diğeriinki alaturkaydı.

* Japonya'nın Rusya'yı yenmesi, ilk kez Doğulu bir devletin Batılı bir devleti yenmesi olduğu için Osmanlı toplumu üzerinde etkileri büyük olmuştu.